

tieus de samenstelling van alle betrokken kabinetten vermeldde, onthield het kabinet-Van Lynden ten onrechte zijn minister van marine (46) en maakte het kamerlid Vos de Wael tot Vos de Waal (47, n. 6).

G. Taal

Harry Schillings, *Toneel en theater in Limburg in de 19e en 20e eeuw* (Maaslandse monografieën XXIII; Assen: Van Gorcum, 1976, xix + 320 blz., f 39,50, ISBN 90 232 1461 7).

De 'Stichting Toernooi der Lage Landen' heeft onder meer als doel het bevorderen van het peil van het amateurtoneel in Nederland en Nederlandstalig België en schrijft daartoe jaarlijks een toernooi voor amateurtoneelgezelschappen uit. Eind 1977 werd het vijfentwintigste toernooi gehouden en ter gelegenheid daarvan nam de stichting het initiatief een boek te laten verschijnen over het toneel in Limburg in de negentiende en twintigste eeuw. Harry Schillings (zoon van Jef Schillings en schrijver van enige dialecttoneelstukken) nam de taak van het schrijven van dit boek op zich. Hij vulde zijn eigen kennis aan met de gegevens die hij via moeizaam speurwerk vond in archieven van verschillende toneelgezelschappen en artikelen in regionale bladen.

Wanneer we de geschiedenis van het toneel in Limburg overzien gedurende de tijdperken, die in dit boek behandeld worden, dan mogen we constateren, dat het toneel zich in deze provincie ontwikkeld had tot een vorm van volkskunst, waaraan de gehele bevolking deel had.

Met deze conclusie besluit de auteur zijn boek, en het is zeker waar. Hij beschrijft de talrijke gezelschappen die met veel enthousiasme zijn begonnen en schetst hun ontwikkeling tot in deze tijd.

Hij begint met de twee voornaamste gezelschappen van de negentiende eeuw; de Société Dramatique in Roermond en de Societeit Momus te Maastricht. Beide groepen spelen Franse stukken en Societeit Momus nodigt zelfs regelmatig groepen uit Namen en Luik uit. Daarnaast ontstaat bij hen een streven tot ontwikkeling van het dialecttoneel. Aanvankelijk worden bestaande stukken omgewerkt, maar later worden ook originele dialectstukken geschreven. In vele plaatsen in Limburg zijn nu amateurgezelschappen opgericht, die hun voorstellingen vooral met de kermis en tijdens de tijd van carnaval geven. Als de voorstellingen tenminste niet door de katholieke kerk verboden worden, want door het hele boek zijn de sporen te vinden van de – veelal negatieve – invloed die de kerk op de ontwikkeling van het toneel heeft gehad.

In 1922 wordt het Zuid Limburgs Toneel door Jef Schillings opgericht, en dat blijft naast onder andere het Limburgs Volkstoneel (dat onder leiding van Piet Malherbe veel dialectstukken speelt) tot de grotere gezelschappen behoren.

Ook tijdens en na de tweede wereldoorlog blijven er steeds gezelschappen ontstaan en ook het niveau van de groepen wordt hoger. Dit wordt in niet geringe mate in de hand gewerkt door de jaarlijks weerkerende toneelwedstrijden, waar ook Belgische groepen mee wedijveren. Diverse pogingen worden ondernomen de toneelkrachten te bundelen, maar de komst van de televisie maakt een eind aan een glorierijke ontwikkeling. De mensen bleven vaker thuis, en ontwikkelden een kritische zin, waardoor het amateurtoneel schril afstak bij wat ze elke avond thuis aan kijkgot hadden.

De auteur schetst niet alleen de opkomst en ondergang van gezelschappen, maar ook

verschillende aspecten als het dialecttoneel, de lekenspelen, de opera, de negentiende eeuwse theaters en de openluchttheaters komen aan de orde.

Hoewel de hoeveelheid feitenmateriaal het lezen soms wel bemoeilijkt, en er – zoals door de redactie in het voorwerk al gezegd wordt – nog veel punten zijn die uitgewerkt kunnen worden, geeft het boek een levendig beeld van iets dat vroeger door veel mensen met enthousiasme moet zijn beleefd en dat nu door de televisie zo verdrongen is. Als je het uit hebt, blijkt het een triest boek.

B. Sierman

E. J. M. Schmutzer, *Dutch Colonial Policy and the Search for Identity in Indonesia, 1920-1931* (Leiden: Brill, 1977, xiv + 178 blz., f 52,-, ISBN 90 04 05401 4).

Dit boek beschrijft de mislukking van een ideaal. Dat ideaal, in die tijd overigens niet beperkt tot Nederlands-Indië, kwam tegen het einde van de vorige en in het begin van deze eeuw in bepaalde koloniale kringen naar voren. Het hield een nieuwe oriëntatie van de koloniale politiek in, gericht op – in grote lijnen – de schepping, door Nederland in samenwerking met voor die gedachte open staande leiders van de Indonesische gemeenschappen, van een harmonieuze Nederlands-Indische samenleving met een eigen nationale identiteit, als voorwaarde voor de omvorming van de kolonie tot een moderne, zich zelf besturende natie. Aan de wieg van dat ideaal, dat in principe een breuk betekende met het aloude beleid van exploitatie van de koloniale gebieden ten bate van het moederland, stonden zowel de aan de Franse revolutie ontleende beginselen van een progressief en democratisch (neo-) liberalisme, als de filosofie van een humanitair calvinistisch christendom.

Tot de inbreng van de liberalen behoorden de beginselen van volkssouvereiniteit en kiesrecht, de gedachte dat de inheemsen, onder meer via de praktijk van deelname aan vertegenwoordigende lichamen, konden worden opgevoed tot rijpheid voor zelfbestuur en ook de overweging dat de overheid, zowel voor de verbetering van de materiële welvaart als voor de bescherming van de economisch zwakken in de maatschappij, het recht van ingrijpen in de ontwikkeling diende te hebben. Uit die kring kwam ook de bekende ereschuld-gedachte van Van Deventer voort: het moederland had jegens de kolonie iets goed te maken. Aan calvinistische kant – en hier was Abraham Kuyper de belangrijkste woordvoerder – werd de noodzaak van een ontwikkeling naar uiteindelijke autonomie eveneens tot op zekere hoogte erkend. Hier lag ook de nadruk op een economische verheffing, maar tevens op de morele verantwoordelijkheden en verplichtingen van de staat om, in samenhang met de wens om het christendom een ruimer armslag te geven, de waarden van de westelijke beschaving te verbreiden.

De bekende ethische richting in de koloniale politiek, in 1901 geïntroduceerd, was de neerslag van deze idealen. Op economisch gebied werd in beginsel gebroken met het systeem van *free enterprise*. Daartegenover werd een paternalistisch gekleurd beleid gesteld van leiding en bescherming geven ter ontwikkeling van de economische hulpbronnen van de kolonie, ter verhoging van de doelmatigheid van bestuur en economische bedrijfsvoering en ter verheffing van de inheemse samenleving, dat laatste door emancipatie, zelfontplooiing en eigen verantwoordelijkheid aan te moedigen, beter onderwijs te geven, groter deelname van Indonesiërs aan het bestuur toe te staan en vertegenwoordigende lichamen – en tenslotte, in 1916-1918 de volksraad – in te stellen, teneinde te komen tot een op de moderne idealen van het westen gebaseerd, zelfbesturend en, ondanks het pluralistisch karakter van de samenle-

ving, 'nationaal' Nederlands-Indië dat te eniger tijd zijn eigen plaats in de rij der beschaafde naties zou kunnen innemen.

In het eerste deel van zijn boek behandelt schr. de idealen en doelstellingen, in het tweede – uitgebreid – de ten uitvoerlegging ervan en in het derde de mislukking. Die mislukking was aan verschillende oorzaken te wijten, deels en meer in het algemeen – en mogelijk onvermijdelijk – samenhangend met de aard van het koloniale bewind of met de reactie van de Indonesische gemeenschap op de gebeurtenissen, deels, meer in het bijzonder, met zekere specifieke problemen die men in het kader van de ethische politiek moeilijk de baas kon. Zo ontstond er in bepaalde Nederlandse en Indonesische kringen wel een gevoel van saamhorigheid en identiteit, van bij elkaar te horen – of bij elkaar gebracht te zijn –, dat men als een soort Nederlands-Indisch nationalisme zou kunnen kenschetsen. Maar de associatiegedachte, waarvoor onder meer Snouck Hurgronje zich inzette, bleek uiteindelijk in de praktijk niet te verwezenlijken: voor het harmonieus samenleven van Nederland en Indië en, binnen de kolonie, van Nederlanders, Indonesiërs, Indo-Europeanen en andere volksgroepen, was meer nodig dan alleen een ideaal en goedbedoelde hervormingen om dat ideaal door te voeren. Tenslotte liep de ethische koers, economisch, politiek en maatschappelijk, stuk op de realiteit van wat in wezen toch altijd een koloniale verhouding bleef met de ingebouwde belangentegenstellingen tussen de overheerser en de overheerste, of zoals de Indonesische nationalistien het stelden, tussen *sini* en *sana* ('daar' en 'hier', dat wil zeggen de tegenpartij en de eigen partij).

In zekere zin was er sprake van een wisselwerking tussen de hoofdfactoren die verantwoordelijk waren voor de mislukking van de ethische politiek als een poging om door het creëren van een allen omvattend gevoel van identiteit en saamhorigheid de – in die tijd toch ook wel besefte, of althans vermoede – onvermijdelijkheid van een uiteengaan van Nederland en Indië zoal niet te vermijden dan toch zo weinig pijnlijk mogelijk te laten verlopen. Voor de Nederlanders bleef, ook al was dat streven verhuuld in idealen betreffende de verheffing van de inheemse samenleving en welvaartsvermeerdering in het algemeen, het economisch profijt van de kolonie, zowel voor het moederland als voor het in Indië werkzame bedrijfsleven, vooropstaan. Dat betekende dat binnen het harmonieus model van de ethici de rol van Nederland en de Nederlanders een leidinggevende bleef, met nadruk op de handhaving van rust en orde. Maar dat betekende dat Nederland aarzelend en mondjesmaat optrad op het stuk van verlening van politieke bevoegdheden aan de Indonesiërs en dat, waar men die bevoegdheden verleende of hervormingen doorvoerde, die vaak minder het toekomstige zelfbestuur van de kolonie dan wel een grotere efficiency van bestuursvoering op het oog hadden. Dat dan weer wekte het wantrouwen op van de Indonesische leiders die, gematigd begonnen om hun eigen wensen betreffende het zoeken naar identiteit en het verheffen van hun eigen samenleving te verwoorden en kracht bij te zetten, de indruk kregen dat zij als jongere broer aan de lijn gehouden werden en daaruit hun conclusies trokken die tot het ontstaan van een eigen Indonesisch nationalisme en tot de – ook door sommige ethische maatregelen als onderwijs, vertegenwoordigende raden, partijvorming, direct aangewakkerde – ontwikkeling van een daarop gebaseerde politieke beweging leidden. En dát tenslotte weer wekte vrees in Nederlandse kring: het moest allemaal niet te snel gaan en het moest zeker niet uit de (Nederlandse) hand lopen.

Daarmee was de kring rond. In verband met de slechte economische en sociale situatie van de inheemse bevolking was het, van Nederlands standpunt uit bekeken, noodzakelijk om regelend op te treden om de inheemse maatschappij te beschermen en te helpen zich sterk te maken tegen de invloeden van de kapitalistische economie waardoor niet alleen de dorpelingen maar ook de middenstanders werden getroffen. Maar bij de Indonesische leiders kwam